

TADEUSZ BIERKOWSKI
WSP w Bydgoszczy

Z DOŚWIADCZEŃ KSZTAŁCENIA PRACOWNIKÓW UPOWSZECHNIANIA KULTURY

Kształcenie pracowników upowszechniania kultury na poziomie wyższym, podjęte w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych, owocuje już poważną grupą absolwentów dwunastu kolejnych roczników. W roku akademickim 1972/73 powołano na Uniwersytecie Wrocławskim nowy kierunek w ramach nauk humanistycznych – kulturoznawstwo. Od roku akademickiego 1973/74 w wielu uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych powołano w ramach nauk pedagogicznych specjalność: pedagogika kulturalno-oświatowa. Od pierwszych lat kształcenia kadr dla kultury na poziomie wyższym organizatorom towarzyszyło pytanie: jakie kwalifikacje zawodowe winien posiadać absolwent studiów wyższych, a przyszły pracownik upowszechniania kultury oraz jaki zespół składników (dziedzin) wiedzy ogólnej i specjalistycznej, a także umiejętności praktycznych, byłby najodpowiedniejszy, by absolwent mógł spełniać założoną rolę społeczną i zawodową. W poszukiwaniu odpowiedzi na zakres i rodzaj kwalifikacji pracowników upowszechniania kultury oraz ich funkcji, ukształtowały się dwie przeciwstawne orientacje: kulturoznawcza i pedagogiczna.

Twórcy koncepcji kulturoznawczej wychodzili z założenia, że w wyniku rozwoju społeczno-gospodarczego oraz rozwoju oświaty i kultury społeczeństwa „uczestnictwo człowieka w kulturze stanie się w wyższym stopniu – i w szerszym społecznie zakresie – świadome i samodzielne, oraz że równocześnie zanikać będą społeczne potrzeby w tej dziedzinie rangi elementarnej, te właśnie, które powołały do życia oświatowo-wychowawcze formy działalności kulturalnej i uzasadniają do dziś jeszcze powszechność tych form w systemie organizacji społecznego życia kulturalnego”¹. Stwierdzono dalej, że odbiorca kultury nie będzie ograniczał się do biorycy wartości podawanych treści, ale będzie stawał się ich twórcą. Zatem przyszły pracownik upowszechniania kultury winien posiadać bogatą wiedzę o kulturze, wzbogaconą określonymi umiejętnościami pedagogicznymi, organizatorskimi, administracyjnymi.

Z innych założeń wyszli twórcy koncepcji pedagogicznej kształcenia pracowników upowszechniania kultury. Uważali oni, że działalność kulturalno-oświatowa jest częścią działań andragogicznych i stanowi ważną część ogólnego systemu edukacyjnego i wychowawczego społeczeństwa. Aby tym zadaniom sprostać, pracownik kulturalno-oświatowy winien posiadać gruntowną wiedzę pedagogiczną, znajomość systemu oświaty i wychowania oraz dobrą orientację w naukach o kulturze, placówkach upowszechniania kultury, umiejętności diagnozowania i metodyki pracy w środowisku. Zatem głęboka wiedza ogólnopedagogiczna i psychologiczna, poszerzona przez wiedzę o kulturze i środowisku oraz umiejętność rozpoznawania potrzeb i znajomość metodyki pracy z różnymi grupami wiekowymi i środowiskowymi, to podstawowe warunki jakim winien odpowiadać absolwent pedagogiki kulturalno-oświatowej².

Obie koncepcje spotkały się z powszechną krytyką. Koncepcja kulturoznawcza rychło uległa znacznym zmianom. W koncepcji pedagogicznej zmiany zachodziły wolno i były mało ważne. Szczególnie stabilna była grupa przedmiotów pedagogiczno-psychologicznych. Znaczniejsze zmiany wprowadzono w poszczególnych uczelniach w obrębie przedmiotów nauk o kulturze. W odniesieniu do koncepcji pedagogicznej zastrzeżenia dotyczyły przede wszystkim, a) znacznej przewagi przedmiotów pedagogiczno-psychologicznych

zorientowanych na jedną kategorię wieku – dzieci i młodzież szkolną, b) stosunkowo niewielkiego zakresu przedmiotów specjalistycznych z zakresu wiedzy o kulturze, c) braku możliwości wyboru odpowiedniej specjalności z jednej dziedziny kultury, d) znikomego przygotowania praktycznego do działalności instruktorskiej, poradnictwa i instruktażu. Podkreślono konieczność wprowadzenia do programów kształcenia takich przedmiotów oraz zajęć, które dałyby szansę zdobywania kwalifikacji o charakterze instruktorskim w jednej specjalizacji artystycznej. W pierwszych latach realizacji programu zorganizowano szereg konferencji, na których omawiano potrzebę ich modernizacji. W 1975 roku odbyła się konferencja w Cieszynie zorganizowana z inicjatywy prof. Antoniego Gładysza. W latach następnych zostały zorganizowane: w 1977 pod patronatem Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki i Ministerstwa Kultury i Sztuki w Puławach, i w 1978 roku w Miedzeszynie³. Także 30 maja 1978 roku odbyło się posiedzenie Zespołu Dydaktyczno–Wychowawczego przy Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki przy współudziale przedstawicieli Ministerstwa Kultury i Sztuki, na którym poddano dyskusji program oraz wnioski z poprzednich konferencji poświęconych kształceniu pracowników kulturalno–oświatowych na specjalizacji pedagogiki kulturalno–oświatowej. W czerwcu 1978 roku zorganizowano konferencję w WSP w Bydgoszczy. Także redakcja czasopisma „Kultura i Ty” kształceniu kadr dla kultury poświęciła 3 nr z 1978 roku. W 1985 roku konferencja w sprawie kształcenia pracowników kultury została zorganizowana na Uniwersytecie Marii Curie–Skłodowskiej w Lublinie. Na tych spotkaniach poświęconych kształceniu pracowników kulturalno–oświatowych podkreślano potrzebę głębokiej analizy istniejących programów. Nie dostrzeżono jednak realnych możliwości szerszego sprofilowania programu w grupie przedmiotów pedagogiczno–psychologicznych. Nie podjęto też próby wprowadzenia istotniejszych zmian w grupie pracowników nauk o kulturze.

W praktycznej realizacji, w każdej uczelni wprowadzono różnorakie zmiany tak w bloku przedmiotów pedagogiczno–psychologicznych, jak i specjalistycznych obejmujących nauki o kulturze. W części uczelni podjęto próbę wprowadzenia zajęć dających minimum umiejętności praktycznych. Zmiany te odbywały się bądź drogą modernizacji praktyk, bądź wprowadzenia zajęć dodatkowych o charakterze praktycznym, a zmierzających do zdobycia umiejętności instruktorskich.

Podobne próby modernizacji programu podjęto w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy⁴. W roku akademickim 1976/77 wprowadzono dodatkowo zajęcia „fakultatywne”^x w wymiarze 150 godzin. Wprowadzono do wyboru: małe formy teatralne, taniec regionalny, film i fotografię oraz turystykę. Zajęcia realizowano w ciągu 2 lat w semestrze od III do VI.

W celu pełniejszego zorientowania się o przydatności kształcenia w WSP w Bydgoszczy przeprowadzono w 1978 roku sondaż wśród absolwentów pierwszych dwu roczników (129 absolwentów) oraz pracodawców. W wyniku sondażu opowiedziano się za:

- utrzymaniem koncepcji pedagogicznej jako podstawy wykształcenia akademickiego,
- wprowadzeniem pewnych zmian w treściach przedmiotów pedagogicznych i psychologicznych w celu dostosowania kształcenia do potrzeb wszystkich grup wiekowych (pełniejsze uwzględnienie problematyki andragogicznej), a także wzbogacenia o treści związane z rozwojem społecznego ruchu kulturalno–oświatowego,

^xZajęcia „fakultatywne” to zajęcia wprowadzone dodatkowo do wyboru, o charakterze praktycznym, zmierzające do uzyskania umiejętności instruktorskich. Dalej pod pojęciem „Zajęcia fakultatywne” rozumiemy grupę przedmiotów z wybranej specjalności, które słuchacz realizuje dodatkowo i po złożeniu odpowiedniego egzaminu uzyskuje kwalifikacje instruktorskie

– wzbogaceniem zajęć „fakultatywnych”, z dążeniem do ich rozbudowy w takim zakresie, by można było doprowadzić do uzyskania specjalizacji w jednej z dyscyplin artystycznych oraz uzyskania kwalifikacji instruktorskich⁵.

Powyższe wnioski były przedmiotem ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w Bydgoszczy w 1978 roku, a także specjalnego spotkania w Ministerstwie Kultury i Sztuki. W wyniku tego spotkania Zakład Pedagogiki Kulturalno—Oświatowej otrzymał zlecenie od Ministerstwa Kultury i Sztuki na opracowanie programu kształcenia pracowników kulturalno—oświatowych. Program taki został opracowany w dwu wersjach i pozytywnie oceniony przez pracowników resortu.

W Wyższej Szkole Pedagogicznej podejmowano dalsze prace nad modernizacją zajęć fakultatywnych. Powiększono liczbę godzin do 180, zrezygnowano z zajęć fakultatywnych turystyki i rekreacji oraz tańca ludowego, rozbudowano natomiast zajęcia fakultatywne z filmu i fotografii oraz małych form teatralnych.

W ramach zajęć fakultatywnych z filmu i fotografii podjęto współpracę z Bydgoskimi Zakładami Fotochemicznymi „Organika—Foton”. W wyniku tej współpracy studenci odbywali zajęcia w laboratorium „Fotonu” oraz mogli składać egzamin, uzyskując odpowiednie kwalifikacje. Zgłaszający się na zajęcia fakultatywne składali egzamin i uzyskiwali kwalifikacje instruktorskie, a bardziej uzdolnieni z biegiem lat i w miarę osiągniętych doświadczeń oraz dorobku artystycznego stali się nawet członkami Bydgoskiego Towarzystwa Fotograficznego i prowadzą działalność artystyczną. Część podjęta działalność instruktorską w placówkach upowszechniania kultury.

Przy organizacji zajęć fakultatywnych z teatru amatorskiego podejmowano próby współpracy z teatrem w Bydgoszczy, lecz bez większych rezultatów. Po ukończeniu zajęć fakultatywnych z teatru bardziej uzdolnieni studenci składali egzaminy jako eksterniści i uzyskiwali kwalifikacje instruktora teatralnego. Przeciętnie takie kwalifikacje uzyskiwało 5 studentów rocznie, pozostali nie poddawali się weryfikacji. Od 1981 roku studenci zajęć fakultatywnych z teatru odbywali zajęcia w Pomaturalnym Studium Teatralnym organizowanym przez Wojewódzki Ośrodek Kultury w Bydgoszczy i tam uzyskiwali kwalifikacje instruktorskie. Ze względu jednak na trudności organizacyjne współpracy tej nie kontynuuje się.

Pierwsze doświadczenia zmierzające do przygotowania absolwentów w zakresie dodatkowych umiejętności instruktorskich okazały się korzystne. Absolwenci pedagogiki kulturalno—oświatowej, którzy dodatkowo zdobyli kwalifikacje instruktorskie chętniej byli zatrudniani w placówkach kulturalno—oświatowych, byli bardziej przydatni oraz znacznie szybciej uzyskiwali awans zawodowy⁶.

Wraz z przejściem na 5—letni tok studiów zaistniały większe możliwości w zakresie modernizacji programu kształcenia na pedagogice kulturalno—oświatowej. W WSP w Bydgoszczy wprowadzono do bloku przedmiotów specjalistycznych na pedagogice kulturalno—oświatowej takie przedmioty, jak: ekonomika kultury, socjologia kultury, historia kultury, problemy kultury filmowej oraz 2 wykłady monograficzne z zagadnień kultury i społecznego ruchu kulturalno—oświatowego w Polsce.

Wraz z przejściem na 5 letni tok studiów Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki sugerowało możliwość wprowadzenia na kierunkach pedagogicznych zajęć fakultatywnych zmierzających do uzyskiwania przez nauczycieli drugiej specjalizacji. Wykorzystując powyższe sugestie, na specjalizacji w zakresie pedagogiki kulturalno—oświatowej wprowadzono drugą specjalność w formie poszerzonych zajęć fakultatywnych, w wymiarze pozwalającym na uzyskanie kwalifikacji instruktorskich z jednej wybranej specjalizacji artystycznej.

Od roku akademickiego 1985/86 studenci na pedagogice kulturalno—oświatowej równolegle realizują a) program obejmujący pełne kształcenie na poziomie akademickim w zakresie dyscypliny pedagogicznej, b) zajęcia dodatkowe w formie przedmiotów fakultatywnych opartych na programie Państwowego Zaocznego Studium Oświaty i Kultury Dorosłych. Zakres treści zawierają załączone programy.

Zajęcia realizowane w formie zajęć fakultatywnych pozwalają na wzbogacenie przygotowania absolwentów do prowadzenia działalności instruktorskiej w wybranej specjalizacji oświatowej lub artystycznej. Program zajęć fakultatywnych został wprowadzony i jest realizowany na następujących zasadach:

- 1) zajęcia fakultatywne są obligatoryjne, każdy student wybiera jedną specjalność według własnych zainteresowań;
- 2) program jest zgodny z Państwowym Zaocznym Studium Oświaty i Kultury Dorosłych;
- 3) program obejmuje od 450 do 490 godzin;
- 4) realizacja zajęć rozłożona jest na 5 semestrów od IV do VIII;
- 5) zajęcia realizowane są w grupach laboratoryjnych i konwersatoryjnych w zależności od przedmiotów, wykładowcami są wybitni instruktorzy specjaliści amatorskiego ruchu artystycznego z wybranych dziedzin oraz pracownicy naukowcy;
- 6) zajęcia praktyczne skorelowane są z praktyką śródroczną i terenową. Przewiduje się możliwość organizacji obozów artystycznych związanych z metodyką pracy w wybranej specjalizacji;
- 7) realizacja zajęć zmierza do uzyskania dodatkowej specjalizacji o charakterze instruktorskim, a po złożeniu przepisowych egzaminów oraz złożeniu egzaminu końcowego studenci otrzymują kwalifikacje instruktora z wybranej specjalizacji.

Program zajęć fakultatywnych jest skorelowany z śródroczną praktyką terenową. Studenci od semestru 7 realizują praktykę w placówkach kultury w formie praktyki asystenckiej. Natomiast praktyka 4—tygodniowa w semestrze 9 jest praktyką instruktorską. Po złożeniu przewidzianych programem egzaminów, odbyciu praktyki instruktorskiej oraz odbioru warsztatu studenci otrzymują kwalifikacje instruktorskie wybranej specjalizacji.

W latach 1985—1989 wprowadzono następujące zajęcia fakultatywne:

- fotografii i filmu
- tańca ludowego z elementami tańca towarzyskiego
- teatru amatorskiego.

Istnieje realna możliwość wprowadzenia zajęć fakultatywnych z teatru lalek. Przewidujemy także w przyszłości wprowadzenie zajęć fakultatywnych z plastyki i muzyki. Warunkiem jednak uruchomienia zajęć fakultatywnych z tych specjalności będzie zgłoszenie się na pedagogikę kulturalno—oświatową kandydatów posiadających także przygotowanie z zakresu plastyki lub muzyki (ukończenie liceum plastycznego lub średniej szkoły muzycznej). Zakładamy także dalszą modyfikację już wprowadzonych zajęć fakultatywnych w zależności od nabywanych doświadczeń oraz wymogów życia.

Tabela 1. Program zajęć fakultatywnych z kultury filmowej i fotograficznej

Lp.	Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Wymiar godzin			Rok II		Rok III		Rok IV						
			razem	w	ćw.	sem IV		sem V		sem VI		sem VII		sem VIII		
						w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	
1	Technika filmowa i fotograficzna	zal + praca	105	15	90	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Historia kina	egz.	75	30	45	15	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Historia myśli filmowej	egz.	45	15	30	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Analiza i interpretacja filmu	zal + praca	45	15	30	-	-	15	15	-	-	-	-	-	-	-
5	Teoria kina	egz.	45	15	30	-	-	15	15	-	-	-	-	-	-	-
6	Socjologia kina	zal.	30	15	15	-	-	-	-	15	15	-	-	-	-	-
7	Psychologia kina	zal +	30	15	15	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	-
8	Metodyka prowadzenia DKF	zal.	34	15	30	-	-	-	-	-	-	-	15	15	-	-
9	Proseminarium	zal.	30	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
	Godzin tygodniowo	-	-	-	-	1	3	2	5	2	5	3	4	1	4	-
	Ogółem godzin	-	459	135	315	15	45	30	75	30	75	45	60	15	60	-

Zaliczenie: obowiązuje 3 egzaminy, 3 zaliczenia z oceną i pracą kontrolną i 4 zaliczenia z oceną

Tabela 2. Program zajęć fakultatywnych z zakresu tańca ludowego

Lp.	Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Wymiar godzin		Rok II		Rok III				Rok IV				
			razem	w.	ćw.	sem. IV		sem. V		sem. VI		sem. VII		sem. VIII	
						w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.
1	Podstawy etnografii	egz.	20	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Podstawy anatomii, fizjologii i higieny	zal.	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Technika taneczna	zal.	30	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Rytmika	zal.	30	-	30	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Taniec ludowy z metodyką nauczania	egz.	180	15	165	-	15	30	60	-	-	45	-	-	30
6.	Taniec towarzyski z metodyką nauczania	egz.	150	-	150	-	-	45	45	-	-	30	-	-	30
7	Organizacja i metodyka pracy z zespołem amator.	zal + praca	15	15	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-
8	Proseminarium	zal + praca	30	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
	Godzin tygodniowo	-	-	-	-	2	3	1	6	7	1	5	1	5	6
	Godzin ogółem	-	765	60	405	75	105	105	105	105	90	90	90	90	90

Zaliczenie: obowiązują 3 egzaminy, 2 zaliczenia z oceną i pracą kontrolną i 3 zaliczenia z oceną

Tabela 3. Program zajęć fakultatywnych z zakresu teatru amatorskiego

Lp.	Nazwa przedmiotu	Forma zaliczenia	Wymiar godzin			Rok II		Rok III				Rok IV			
			Razem	w	ćw.	sem. IV		sem. V		sem. VI		sem. VII		sem. VIII	
						w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.	w	ćw.
1	Wiedza o teatrze i dramacie	egz.	60	30	30	15	15	15	15	-	-	-	-	-	-
2	Reżyseria małych form teatralnych	Zal + praca	75	15	60	15	30	-	30	-	-	-	-	-	-
3	Reżyseria dramatu	egz.	90	30	60	-	15	30	15	30	-	-	-	-	-
4	Technika i estetyka mowy	zal + praca	75	15	60	-	-	-	15	30	15	30	-	-	-
5	Scenografia	egz.	60	15	45	-	-	-	-	-	-	-	15	15	30
6	Muzyka w widowisku teatralnym	zal	30	15	15	-	-	-	-	-	-	15	15	-	-
7	Problemy repertuaru w zespole amatorskim	zal	15	-	15	-	-	-	15	15	-	-	-	-	-
8	Metodyka pracy z zespołem teatralnym	zal	30	-	30	-	-	-	-	-	-	15	15	-	15
9	Proseminarium teatrolologiczne	zal + praca	30	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
	Godzin tygodniowo	-	-	-	-	2	3	2	5	2	5	2	6	2	5
	Ogółem godzin	-	465	120	345	30	45	30	75	30	75	30	75	30	75
						75		105		105		105		75	

Zaliczenia: obowiązują 3 egzaminy, 3 zaliczenia z oceną i pracą kontrolną i 3 zaliczenia z oceną

- ¹S. Pietraszko, *Uniwersyteckie studia kulturoznawcze*, Warszawa 1974, s. 51
- ²A. Przetławska, *Pedagog w placówkach upowszechniania kultury*, W: *Pedagogika i potrzeby społeczne*, pod red. J. Wołczyk i R. Wroczyński, Warszawa 1974; Anna Przetławska, *Teoria czy praktyka? Absolwent jednolitych magisterskich studiów pedagogicznych jako pracownik kultury*, W: *Metodyka pracy kulturalno-oświatowej w programach i praktyce studiów pedagogicznych*, Warszawa 1987 s. 43–49
- ³Protokół z posiedzenia Komisji Wnioskowej powołanej przez Ogólnopolską Konferencję poświęconą koncepcji kształcenia kadr pedagogów na jednolitych studiach dziennych kierunku pedagogika w zakresie pracy kulturalno-oświatowej w dniach 9–10 III 1978, W: *Pedagogika pracy kulturalno-oświatowej*, Zeszyt 4, pod red. A. Gładysza, Katowice 1979 s. 22–24
- ⁴J. Rulka, *Konieczne są zmiany w programie studiów*, W: „Kultura i Ty” 1978 nr 3
- ⁵T. Bierkowski, *Poszukiwanie modelu kształcenia pracowników kulturalno-oświatowych (doświadczenia Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy)*, W: *Pedagogika pracy kulturalno-oświatowej*, Zeszyt 4 pod red. A. Gładysza, Katowice 1979 s. 63–68
- ⁶T. Bierkowski, J. Rulka, *Z problemów kształcenia pracowników kulturalno-oświatowych*, W: *Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy* 1979 Zeszyt 5 s. 5–23

FROM THE EXPERIENCE OF EDUCATING CULTURE PROPAGATING SERVANTS

Summary

In the article, the activities of Cultural – Educational Pedagogics Department, as far as specialized subject modernization in educating culture propagating servants was concerned, was discussed. Also the programme of choice classes leading to equip future instructors with knowledge and skills of managing artistic groups of chosen kinds of art: film and photography, folk dance, amateurish theatre was presented.

AUS DEN ERFAHRUNGEN DER MITARBEITERBILDUNG FÜR KULTURVERALLGEMEINERUNG

Die Zusammenfassung

In Artikel wurde die Tätigkeit des Instituts für Kultur – und Bildungspädagogik im Bereich von der Modernisierung der Spezialfächer in der Bildung der Mitarbeiter für Kulturverallgemeinerung dargestellt. Es wurde auch das Programm der fakultativen Beschäftigungen gegeben. Sie sollen die künftigen Absolventen mit Wissen und Instrukteurfähigkeiten für die Leitung der künstlerischen Gruppen aus den gewählten Konstanten: der Film-, Photo-, Volkstanz-, Liebhabertheaterverallgemeinerung ausstatten.